

Любко Дереш

про

Миколу Гоголя

Марка Твена

Ніколу Теслу

Альберта
Ейнштейна

Стівена Кінга

Любко Дереш

про

Миколу Гоголя

Марка Твена

Ніколу Теслу

Альберта Ейнштейна

Стівена Кінга

Любко Дереш про Миколу Гоголя, Марка Твена, Ніколу Теслу, Альберта Ейнштейна, Стівена Кінга. – К.: Грані-Т, 2007. – 72 с., іл. (Серія «Життя видатних дітей»)

Любко Дереш, сучасний український письменник, знайомить читача із всесвітньо відомими особистостями, чия творчість та винаходи викликали захоплення і подив. Микола Гоголь, класик української літератури XIX ст.; Марк Твен, один із основоположників американської літератури, чиї твори захоплюють дітей не одного покоління; Нікола Тесла, фізик та винахідник у галузі електрики; Альберт Ейнштейн, автор теорії відносності та Нобелівський лауреат у галузі фізики, а також Стівен Кінг, «король жахів» сучасної літератури, – визначні постаті, які здивували світ своєю незвичайністю.

Книга для тих, хто прагне зробити світ яскравішим.

Любко Дереш

про

Миколу Гоголя

Марка Твена

Ніколу Теслу

Альберта Ейнштейна

Стівена Кінга

Моєму читачеві

Любий друже, перед тобою розгорнута книжка, в якій описане життя дітей – таких же, як і ти. Цю малечу звали: Нікола Тесла, Альберт Ейнштейн, Стівен Кінг, Марк Твен і Микола Гоголь. Усі вони вже давно виростили, і кожен з них став знаменитим: Марк, Стівен і Микола стали письменниками – причому, зовсім різними і не схожими один на одного. Нікола тепер відомий на цілий світ як геніальний винахідник. А ось Альберт – той самий Альберт Ейнштейн, котрий до семи років ледве навчився говорити, – став людиною, яка перевернула звичні уявлення по час і простір з ніг на голову.

Чому я вирішив розказати тобі саме про цих людей? Для цього є дві причини.

Перша – вони всі цікавили мене. Нікола Тесла дивував неймовірними винаходами, Гоголь смішив, Марк Твен теж смішив – але я люблю сміятись, тому пишу про ДВОХ людей, які вміли мене розсмішити. Стівен Кінг – той, навпаки, своїми романами наводив на мене страх. А Ейнштейн – той самий, який полюбляв лупцювати по голові молодшу сестричку, – полонив мене красою своєї знаменитої формули: $E=mc^2$, завдяки якій я підрахував, скільки з письменника вагою 70 кілограмів можна отримати енергії – 210000000000000000000000 джоулів! Цієї енергії досить, аби у космосі засвітилося ще одне Сонце!!!

Друга причина – дитинство цих людей було таким же особливим, як і твоє. Так-так, вони, як і ти, були геть незвичайними дітьми. Від решти людей їх відрізняло те, що вони змогли зберегти у собі ту особливість і в дорослому віці. Сподіваюся, тобі буде цікаво й весело познайомитися з такими звичайними-незвичними дітьми. Можливо, ці знайомства не лише розважать тебе, але й надихнуть на цікаве та захоплююче життя.

Тому, мій особливий друже, чимскоріш запрошую до читання.

З повагою
Любко Дереш

ДВА ГОГОЛІ:
МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ
І МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ

Аби краще відчути, в якому місці й часі народився Микола Гоголь, потрібно уявити собі ту Україну, якої вже немає.

Це – Полтавщина. Широкі поля, порослі соковитою, яскравою травою. Лісочки і озерця. А між ними розкидані села та хутірки. Охайні мазані хатки мальовані набіло та нажовто, загороджені плетеними з лози тинами, обсаджені вишнями й черешнями, соняхами і тополями. Краса та й годі – тільки сідай на ґанок та співай пісень.

Але не все так мило й добре було по селах, як видавалося. Через указ російського царя кожне село належало якомусь паничеві. Означало це те, що селяни повинні були цього панича годувати – городиною, сметаною та молоком, яйцями та ковбасою, калачами і коржиками. Та й не одного панича слід було годувати – разом з ним у панському маєткові мешкали паничева сім'я та прислуга, родичі та гості... Особливо багато слід було годувати гостей!

Життя по селах було влаштоване тоді так, що поки селяни працювали на городах, паничі били байдики і знемагали від нудьги. Місяцями нічого не відбувалося в глухому селі, й паничі вигадували собі всілякі забави, хто на яку ладний. Найвеселішою розвагою було їздити до сусідів у гості або ж гостити когось у себе. Часом ці гостини розтягувалися на довгі тижні нескінченного обжирання й лінування. Паничі не спішили відпускати

гостей, бо для них це була нагода дізнатися хоч якихось новин про світ. Тому над усі розваги (не враховуючи обжирання) серед паничів цінувалася добра балачка.

Однак і балачки ті зазвичай не були чимось вельми розумним. Зустрічаючись, паничі розмовляли здебільшого про те, хто що їсть або що б хотів з'їсти. Полюбляли «укупочці» посердитися на наймитів – мовляв, геть уже розпустилися ці дівки та хлопці, нічого робити не хочуть... Звичайно, так велося далеко не в усіх тогочасних панів і паничів. Серед них були й справді розумні та високоосвічені люди. Однак назагал, як то кажуть, картина була не вельми втішною.

Батько Миколи Гоголя, Василь Гоголь-Яновський, теж був паном, проте освіченим. Йому належало село Василівка Миргородського повіту, що на Полтавщині. Від інших панів його відрізняв насамперед розум і талант оповідача, а також веселий, жартівливий характер. Він часто навідувався до багача-родича Трощинського, що жив неподалік Василівки. Аби розважити того, Василь Афанасійович вигадував сценки та спектаклі з життя селян.

Але не варто забувати про час, у якому відбувається дія нашої оповіді. Хоч Василь Афанасійович і вирізнявся з-поміж довколишнього панства, часом і він не цурався міщанських забав, якими потішали себе сусіди.

Серед отих утіх була й ось яка. У велику діжку з водою Василь Афанасійович кидав жменю золотих монет. Хто з прислуги, не скидаючи одягу, зуміє дістати всі (а це, до слова, траплялося вельми рідко), той зможе їх собі забрати.

Інша «розвага» була ще химернішою. Якомусь п'яниці Варфоломію, що жив при панові, до столу припечатували сургучем бороду, а тоді, регочучи, спостерігали, як той по волосині відриватиме її.

У такій ось атмосфері й народився Микола. Сталося це 1809 року, десь у березні. Точної дати ніхто не записав, а день народження Микола Васильович відзначав 19 березня. Перед ним у його мами було ще двоє дітей, але вони з'являлися на світ мертвими. Народжувати третю дитину Марія Іванівна поїхала у сусіднє село Великі Сорочинці, і там пологи, на щастя, пройшли успішно.

Не будемо вигадувати, ніби Миколка ріс радісним і життєлюбним хлопчиком. Сказати по правді, був він дивною й підозрілою дитиною. Був хирлявий, хворобливий і напрочуд вразливий. Якби Микола жив у наш час, чимало хто поставилися б до нього з пересторогою, острахом, а то й із відвертою неприязню. Адже так уже повелося, що все, чого ми не розуміємо, найперше викликає страх...

Одного разу малого Миколу залишили самого в кімнаті. Лише стук маятника у годиннику порушував глибоку сільську тишу. Тоді Микола вперше відчув, що таке Час і Вічність. Багато років по тому Микола Васильович розповідав своїй близькій подрузі Олександрі Смирновій: «Стук годинника був стуком часу, котрий щезає у вічності». Глибоке переживання для дитини – відчутти, як плине час...

Микола слухав стук годинника, аж раптом до цих звуків додалися звуки тихих кроків. Це чорна кішка кралася по дощаній підлозі. Хлопчик злякався кішки – йому здалося, що вона крадеться, аби напасти на нього. Спершу він вирішив захватись, але потім сам кинувся на кішку...

Згодом, коли Миколка стане Миколою Васильовичем і писатиме дивовижні книжки, він не раз пригадає в них той страх, який так несподівано пробудила в ньому чорна кішка. Наприклад, у «Травневій ночі» кішка перетвориться на мачуху, що крадеться до своєї пасербиці.

Дитячі страхи Гоголя були посилені ще й такою його особливістю. У дитинстві Микола часто чув таємничий голос, який звучав десь за його спиною і звертався до нього на ім'я. Гоголь описував, що часто чув цей голос серед літнього дня, коли стояла непробивна, громова тиша, – але одразу ж додавав, що розчув би своє ім'я, мовлене тим голосом, навіть серед найлютішої бурі. Микола боявся цього голосу і твердив, що той наганяє на нього печаль і... «сердечну пустку». Доволі незвично для дитини говорити про «сердечну пустку», чи не так? Чи не в цьому коріння глибокої релігійності письменника і схильності до містицизму, що супроводжувала його все життя?

Хай там як, а ріс хлопчик слабким і зневіреним. Він часто нездужав, але лікарі ніяк не могли дати цьому ради. Вони лікували хлопчика від золотухи, хоча, найімовірніше, проблема була не в тілі, а в особливій заго-стреності почуттів, надзвичайній духовній чутливості. Все це проявилось напрочуд рано, тож, згадуючи своє дитинство, Микола Гоголь найперше й говорив про страхи і тривоги, про свої слабкості й невдоволення.

Батько намагався відволікти сина від нав'язливих думок. Він особисто зайнявся вихованням Миколи та його молодшого брата Івана. Навчив дітей грамоті, письму, заохочував писати невеликі художні замальовки на сільські теми. Можливо, якраз письмо і відволі-кало Гоголя від його болісного внутрішнього життя.

Через слова він міг мандрувати у більш спокійні, здорові, веселі ситуації.

Батько також залучав дітей до своїх спектаклів, які й далі ставив у помісті родича-багатія Трощинського, і це трохи розвіювало незрозумілий для багатьох смуток, який постійно діймав Миколу.

Зі слів самого письменника, він ріс пещеною ди-

тиною, і йому здавалося, що все на світі створене лише для нього: прислуга, хатні речі, дерева, поля, – все це існувало, щоб звеселяти його, однак натомість навіювало нудьгу.

Так тривало доти, доки матінка Миколи не розповіла йому про Страшний Суд. Це трапилося однієї неділі після служби Божої. Марія Іванівна яскраво описала синові, що людина, котра слідує заповідям Божим, потрапить у рай, а той, хто чинить усупереч ним, – горітиме в пеклі. Миколу зачарувала ця розповідь, і враз усі речі набули для нього якогось особливого, глибинного сенсу...

Але наскільки Миколу причарувала розповідь про рай, настільки ж його налякала історія про пекло...

Тепер у нього з'явився великий страх перед Карою Небесною. Це було ще страшніше, ніж кішка, що крадеться, ніж голос, що звучить за спиною, – адже Бог бачить все, і від нього не заховаєшся... Багато-багато років по тому Гоголь не раз відвідає святі місця – Афон, Оптинську пустинь, Єрусалим. А під кінець життя навіть подумуватиме про те, щоб прийняти чернечий сан...

У десятилітньому віці Миколу віддали до гімназії у Полтаві. Про те, яким було гімназійне виховання тих часів, ми дізнаємося з опису дитячих років Павлуші Чікікова, ключового персонажа названого автором поемою роману «Мертві душі». Вчителі там схиляли дітей до підлабузництва й наклепів, виховували боягузливість і покірливість. Учили, що «товариш зрадить, а копійчина – ні».

Сам Гоголь учився в гімназії без охоти, особливих успіхів не виявляв, хоча всім родичам у листах писав, що викладачі ним цілком задоволені. Полюбляв насміхатися з педагогів, коли завважував їхню недалекість, але через те, що був слабкий та хворобливий, не завжди наважувався робити це відкрито. Микола міг і хотів товаришувати, бути комусь другом, але для того йому потрібно було по-особливому зійтися з людиною. А в компанії, у якій він опинився, таких не було. Більшість хлопчаків у гімназії були дітьми панів, які, до того ж, страшенно цим хизувалися. А Гоголь не міг похвастатися

ані великою заможністю батька, ані здоров'ям, ані особливою хоробрістю. Тому все, що залишалося йому робити – це триматися відлюдьком і деколи капостити.

Утім іноді на Гоголя «щось находило», і тоді він ставав неймовірно дотепним і жартівливим – таким гострим на язик, що всі просто заслуховувалися.

Микола виростав дитиною, страшенно прив'язаною до мами. Але любов його була теж не без дивини. Приміром, у листах із гімназії він писав Марії Іванівні ласкаві, аж надто вишукані послання: «Цілую ваші безцінні ручки, кланяюся до вас із глибоким синівським високопошануванням. Ваш слухняний син...» А сам тим часом відтягував моменти зустрічі настільки, наскільки це було можливо.

Після того як від хвороби помер його брат Іван, Микола не зміг більше вчитися у Полтаві, – все навколо нагадувало йому про трагічну подію. Він перевівся до ліцею в Ніжин, звідки й писав листи «безцінній матінці й високоповажному батечку з найглибшою повагою, ваш покірний син». Найчастіше у листах Микола просив вислати йому грошей та харчу.

Розбалуваний матір'ю Микола ні в чому не відмовляв собі й жив на широку ногу. Особливо він любляв солодощі: коржики, кренделики, всілякі тістечка. Також часто просив грошей на книжку, яка враз ставала йому «страшенно-страшенно потрібною». Чи справді тратив Микола гроші на книжку, а чи на крендели-

ки, не знаємо, однак батьки гроші пересилали.

У Гоголя з дитинства була особлива прив'язаність до предметів – звичайних підручних предметів, у яких він знаходив певну красу. Микола любляв різноманітні пенали, футляри, ручки, записники, прес-пап'є, олівці, пера для писання... Кого це нам нагадує? Чи не персонажа Плюшкіна з «Мертвих душ», який аж дрижав над усіляким дріб'язком?

Через те що Микола рідко коли міг відкрити комусь душу, робився він щодалі, то більш пишномовним у своїх промовах, у яких все більшало й більшало красивих і гречних зворотів і все менше залишалося щирості. Так було і в листах додому, до мами. За красивими словами

малого Миколи часто стояло лише бажання випросити грошей і харчу.

Проте інколи щось у цій дитині мінялося, щось «находило» на нього, і додому він писав таке: «Мені після канікул зробилося так сумно, що кожен Божий день сльози ллються самі рікою, і не знаю, від чого це».

А загалом, що дорослішим ставав хлопець, то все частіше він писав у листах додому, що відчуває, як запал життя у ньому гасне, все стає для нього холодним і чужим, і ніщо не приносить радості. У школі його дражнили «мертвою думкою», «могилою» – бо ніколи він не ділився тим, про що думає насправді. Нікого не пускав до себе в душу.

З року в рік Микола, не по-дитячому чутливий і вразливий, все гостріше розумів, що з нього виростає не один, а два Миколи. Один – замкнутий у собі, меркантильний себелюбець. Інший – дотепний гострослов, однак великодушний, сповнений бажання відповідати людям добром на зло.

Котрий із цих Микол прожив на світі довше?

Котрого з цих Микол запам'ятали його сучасники? У книжках Гоголя це відчутно більше ніж виразно. Читайте – і дізнаєтеся про все!

Історія людини в історії людства

Микола Гоголь (1809–1852 рр.) – видатний український прозаїк, драматург.

Народився в селі Великі Сорочинці на Полтавщині.

Його батько був праправнуком полковника козацького війська часів Богдана Хмельницького.

Навчаючись у Ніжинській гімназії вищих наук, Микола Гоголь часто виступав на сцені гімназійного театру, виконував і обов'язки режисера-постановника.

Найкраще Гоголю вдавалися жіночі ролі.

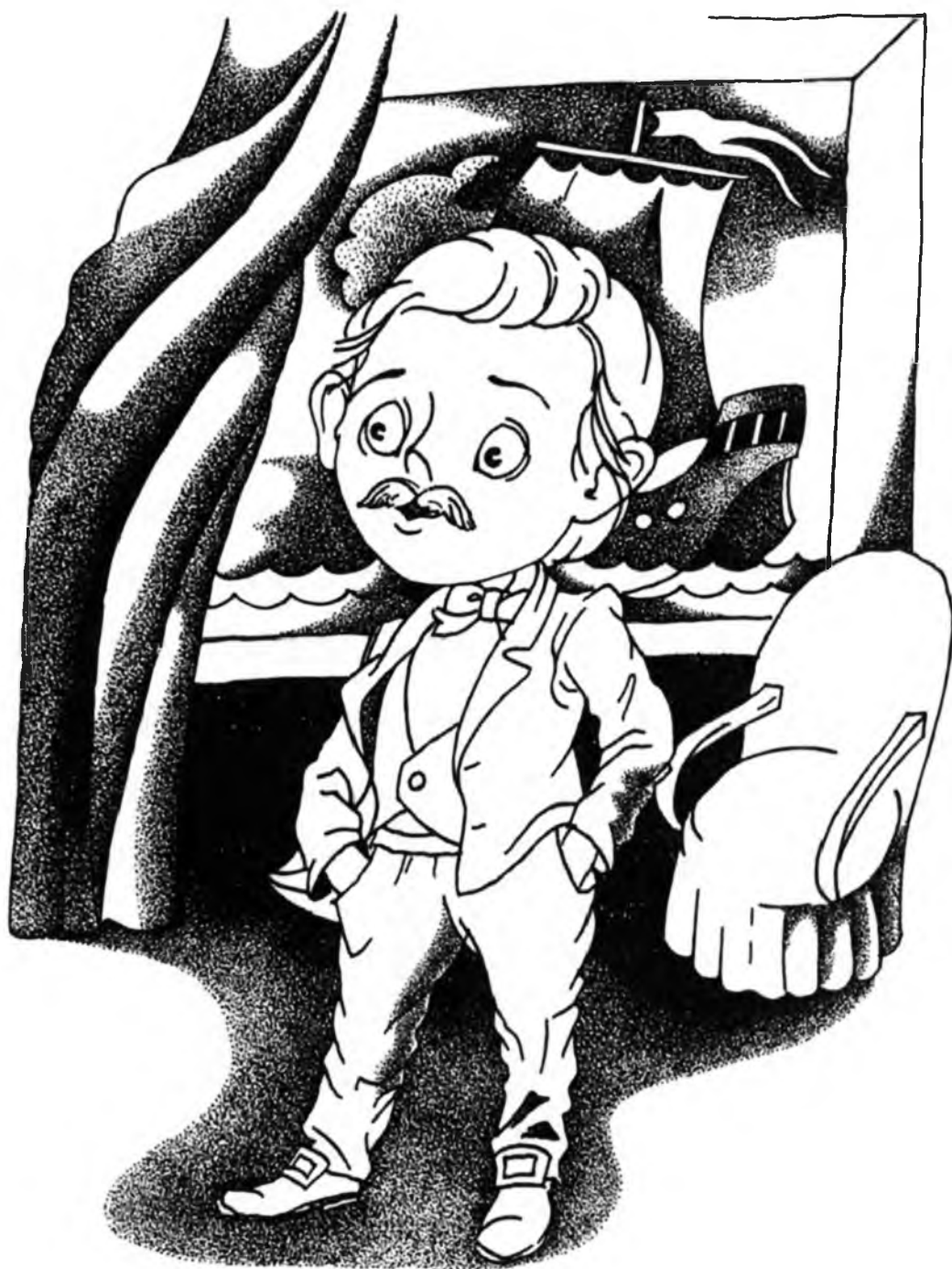
У 1828 році переїздить до Петербурга. Тут публікує свій перший твір – поему «Ганс Кюхельґартен».

Микола Гоголь уже на початку своєї творчості широко використовував українську літературну й фольклорну традиції.

Автор всесвітньо відомих творів «Вечори на хуторі біля Диканьки», «Мертві душі», «Ревізор».

МАРК ТВЕН - ГЛИБИНА ДОСТАТНЯ!

Жартувати Марк Твен почав іще від народження.

Чи навіть так – усе для Марка Твена могло бути мішенню для жартів, у тому числі власне народження.

Отже, народився Марк Твен у Сполучених Штатах Америки, в місті Флорида, штат Міссурі. Жителів там було так мало, що своєю появою, як жартував Твен, він збільшив кількість населення на цілий відсоток.

Цей важливий приріст населення стався 30 листопада 1835 року. Новонародженого назвали Семом – скорочено від імені Семюель.

Батьки Сема, подружжя Клементс, як і більшість американців, були переселенцями з Європи. Загалом, для американців – нації, котру можна назвати «збірною світу», адже вона склалася з людей різних національностей, – страшенно важливо знати, яка кров тече у їхніх жилах. Скажімо, ті з них, чиї прабатьки приїхали з Франції, пишаються, що у їхніх жилах тече французька кров. А нащадки прибульців у Новий Світ із Італії пишаються, відповідно, тим, що вони теж якоюсь мірою італійці...

У жилах подружжя Клементс текла кров ірландців.

Вважається, що кожен рід успадковує хоч деякі риси народу, з котрого походить. Американські нащадки французів вважають, що у них тонко розвинуте почуття прекрасного. Тамтешні вихідці з Італії зігрівають себе думкою про те, що вони здатні на справжні італійські

пристрасті. А ось ірландці, за легендами, мають схильність до розбишацтва, пияцтва і мордобою...

Утім, ані батька, ані матір Сема Клементса годі було й запідозрити в такому. Легше, навпаки, припустити, що вони були м'які й поступливі, інакше не жили б собі тихо і скромно у напівголоді й напівхолоді в американській глушині з пишною назвою Флорида. Хоча і з цим припущенням далеко не все так просто; ми ж бо не знаємо, як це насправді – бути провінційним американським юристом у тридцятих роках дев'ятнадцятого століття. У час, коли – за великим рахунком – уся Америка була іще глушиною...

Коли майбутньому Маркові Твену, а тоді ще Семові Клементсу, виповнилося чотири роки, його батьки переїхали з однієї «діри» з пишною назвою Флорида, в іншу – з не менш звучною назвою Ганнібал.

Ганнібал теж був глушиною.

Але, як кажуть американці, в чиїх жилах тече французька кров, – «із шармом».

Саме цей шарм маленького містечка ми можемо відкривати для себе через описи Сент-Пітерсберґа у книжці «Пригоди Тома Соєра» письменника Марка Твена. Як чудово змальована ця буколічна краса будиночків, це ввічливе вікторіанське облаштування вулиць! «Біле містечко дримає під ранковим літнім сонцем», – писатиме згодом наш автор. Красиво одягнуті хлопчики й дівчатка недільного ранку йдуть на церковну науку, тримаються за ручки і мило посміхаються батькам, перехожим, священикові й учителю...

А за цим всім спостерігає хамуватий, обдертий і замурзаний хлопчисько. Він курить люльку і п'є віскі, хоча йому лише дванадцять. Але що означає вік для хлопчика, в якого немає батьків? Йому можна все. Він знає, як лаятись і як ночувати у бочці. Його звати Гекльбері Фінн... Або якимось інакше. Насправді це не важливо.

Важливо те, що саме таким, хамуватим і жодними умовностями не скутим хлопчиськом, мріяв бути у дитинстві Марк Твен, коли батьки змушували його ходити по неділях до церкви чи слухати довгими жаркими полуднями нудні лекції.

Марк Твен згадував, що Ганнібал був раєм для хлопців. Варто було вийти за межі міста, за межі уваги матері

чи тітки, і ти – на волі. Хочеш – біжи на річку, хочеш – досліджуй ліс, полюй на кліщів та голубів.

Саме про це й розповідається у книгах «Пригоди Тома Сойєра» і «Пригоди Гекльбері Фінна». Деякі персонажі тут списані, як то кажуть, «наживо» із реальних людей, а чимало подій трапилися із самим Твеном. Наприклад, сварлива і сувора тітка Поллі, яка виховувала Тома Сойєра, – це портрет матері Марка Твена. Сент-Пітерсберг, де мешкає Том, – це знайомий нам Ганнібал. Юний Марк Твен, як і його персонаж Том Сойєр, теж любляв пустувати, замість того, щоб слухатися батьків. А ще він був зовсім не проти іноді прибрехати, похвалити себе, звільнитися від важкої і не дуже роботи хитрими й веселими методами. Пригадуєте, як Том Сойєр малював паркан?

Здається, все ж найбільше Марк Твен у дитинстві любив смішні історії. Часто ці історії були не зовсім пристойними, адже в пристойному товаристві, до якого зараховували себе і батьки Марка Твена, такі історії ніхто не переповідав. Зате безліч їх наслухався хлопець від рабів-негрів, від білої прислуги та від простих роботяг. Між цими простаками і «людьми вищої касты», як називали себе трохи заможніші міщани, була справжня прірва. Найперше – манери. Маркові Твену, з його непосидючістю і природним хлоп'ячим бажанням побешкетувати, значно ближчими були прості люди, які не соромилися обідати прямо на землі й залюбки присмачували свою мову соковитим слівцем – неважливо, доречне воно чи ні. Манірність і награність завжди бісила Марка Твена – і що дорослішим він ставав, то ядучіше її висміював.

Грубуваті гумор і мова, якою розповідалися всі ці історії з життя негрів та прислуги, так подобалися малому, що він почав збирати ці приповідки, як колекціонер збирає метеликів. І на все життя зберіг у собі смак до ефектного жарту...

Однак не таким уже й безхмарним і пустотливим було дитинство Марка Твена. Коли хлопчикові виповнилося дванадцять років, помер батько, і малий змушений був улаштуватися на роботу. Ця робота забезпечувала його лише їжею і можливістю час від часу купувати нову одяжину, однак вона була першим кроком до літератури – Марк Твен працював у місцевій газеті «Міссурський кур'єр». Газетярство не вельми імпонувало хлопцеві – його мрією було стати лоцманом і водити пароплав по ріці. Згодом він здійснив цю мрію і чотири роки працював на кораблі, з них два самостійно кермував човнами.

Проте робота з репортажами про посадку картоплі та замітками про п'яницю, що лежав біля шинку,

надихнули малого Марка Твена на те, аби й самому спробувати щось написати. Перші проби пера з'явилися у тому ж таки «Міссурському кур'єрі», але все ще під ім'ям Сема Клементса, – це було щось на кшталт фантазій на теми тих заміток у газеті, які здавалися йому малоцікавими. Прикметно, що як у дитинстві, так і в зрілому віці Марка Твена-журналіста напрочуд мало цікавили факти. Єдине, чого він домагався, – щоб було смішно і цікаво. Ось як про це згадує сам письменник:

«Це ви написали? – спитав із лиховісним спокоєм редактор і прочитав такий рядок із моєї статті на першій сторінці:

«Брукву не слід рвати руками – вона від цього псується. Краще наказати хлопчикові, щоб той виліз на дерево й бережно її потрусив».

– Потрусіть свою бабцю! – раптово закричав редактор і прочитав наступний абзац: «Звичай садити гарбузи перед хатою виходить із моди, оскільки вони дають мало тіні».

– Чому ви не сказали мені, що нічого не петраєте у сільському господарстві?

– Та тому, капуста голова, що я ніколи не чув, що людина повинна щось знати, редагуючи газету. Я сказав, що зроблю вашу газету цікавою, і зробив – про неї всі говорять. Я дав вам добірне коло читачів, не те що якісь там фермери. Від нашого розриву втрачаєте ви, а не я. Бувайте, кавуняче дерево.

І я пішов».

...Між іншим, Сем Клементс остаточно зважився перейменуватись у Марка Твена аж тоді, коли йому виповнилося двадцять сім років. Дебютуючи під цим псевдонімом, письменник одразу ж розкрив таємницю його походження. Виявляється, «марк твен» (mark twain) – це фраза, яку вигукували американські моряки, коли впевнювалися, що глибина на річці достатня для того, аби судно пройшло і не сіло на мілину.

Тому справедливо буде сказати, що до кінця свого життя Сем Клементс пропрацював на пароплаві імені самого себе. І в якому б товаристві він не з'являвся, люди неодмінно гукали йому: «Mark Twain!» – глибина достатня, пливи далі...

Історія людини в історії людства

Марк Твен (1835–1910 рр.) – видатний американський письменник, сатирик і лектор.

Народився у Флориді. Коли був маленьким, його сім'я переїхала до міста Ганнібал, пізніше саме це місто і його жителі будуть описані Марком Твеном у його видатних творах, зокрема в «Пригодах Тома Соєра».

У 1861 році Марк Твен переїхав на Захід США. Досвід, набутий там, сформував Твена як письменника. Сподіваючись розбагатіти, він разом з іншими робітниками почав видобувати срібло. Цей спосіб життя Твен теж пізніше описав у своїх книгах.

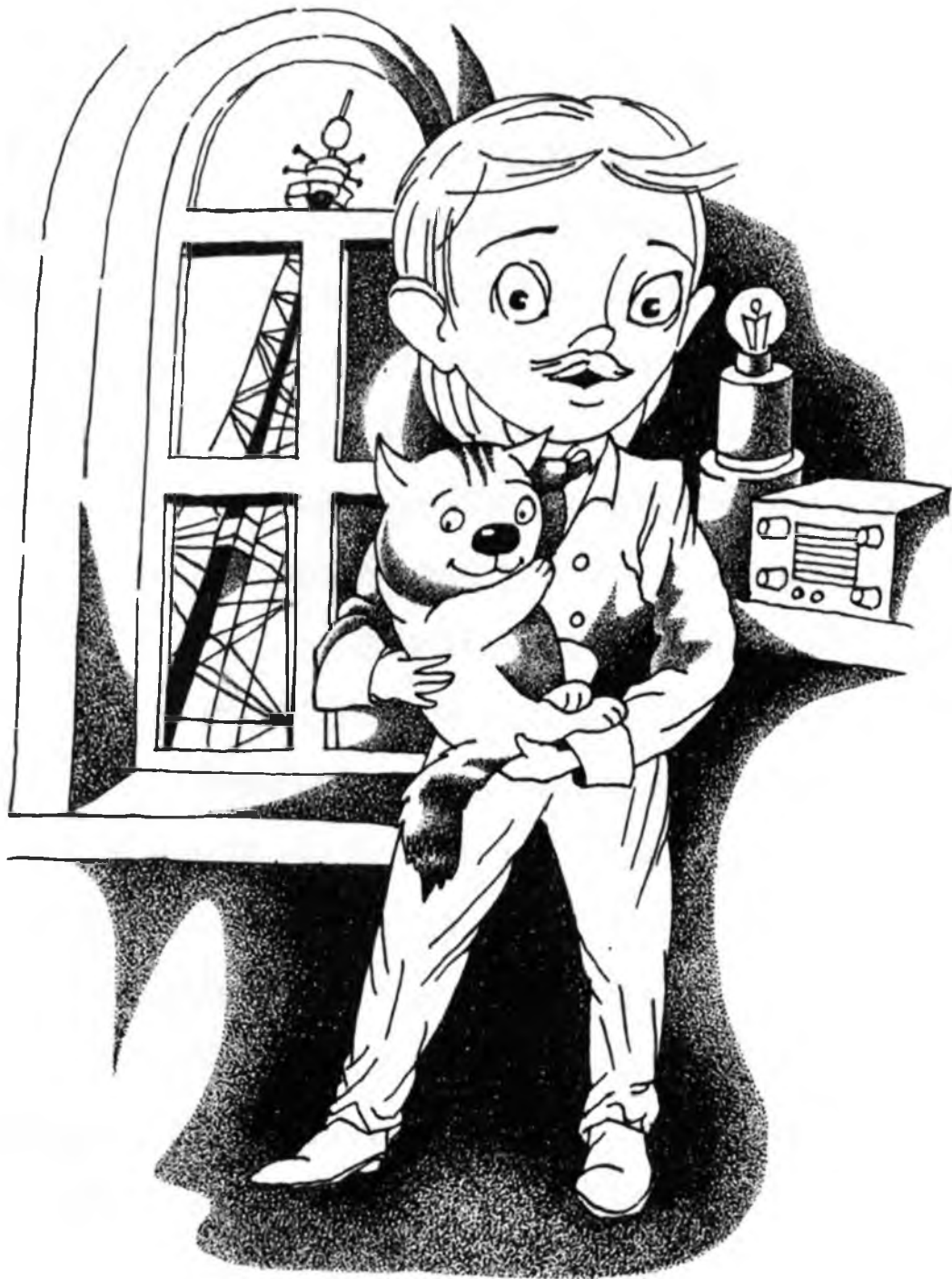
Найбільшим його внеском в американську і світову літературу можна вважати роман «Пригоди Тома Соєра» та «Пригоди Гекльбері Фінна».

НАЙКРАЩИЙ ДРУГ БЛИСКАВОК,
АБО
ЗАГАДКИ НІКОЛИ ТЕСЛИ

Ви, звісно, знаєте, друзі, яким небезпечним – за належного з ним поводження – є перемінний струм, що тече в електромережі. Але чи знаєте ви про те, що в наших розетках міг опинитися не вбивчий перемінний струм, а його безпечніший родич – струм постійний?

А все це трапалося давно – ще у дев'ятнадцятому столітті.

Тоді постійним струмом опікувався відомий американський винахідник Томас Едісон. Серед його дивовижних винаходів були пристрій для запису людського голосу (фонограф), пристрій для перегляду рухомих картинок (сінематограф – дідусь сучасного кінопроектора), пристрій для накопичування електроенергії (акумулятор), ба навіть пристрій для страти ув'язнених (електричний стілець). І всі вони працювали від постійного струму.

Та якось до Едісона прибув із Європи високий худорлявий юнак зі слов'янським ім'ям Нікола Тесла. Йому вистачало сил і здібностей не лише для роботи в лабораторії, але й для вдосконалення винаходів самого Едісона, а головне – у нього народжувалося безліч оригінальних ідей, пов'язаних з електрикою. Зокрема, цей молодик намагався розповісти великому винахіднику про різновид струму, який він сам відкрив і назвав перемінним.

Невідомий нікому перемінний струм, зі слів цього дивака зі Старого Світу (так американці називали Європу), був значно перспективнішим за постійний.

Можливо, знаменитий винахідник побоявся, що відкриття молодого хорвата могло затьмари-ти його власну славу – адже усі в Америці називали Едісона не інакше як чарівником: люди захоплюва-лися його працьовитістю й багатством ідей. Хай там як, але Едісон намагався всіляко продемонструвати своєму молодому колезі небезпечність та шкідливість перемінного струму – навіть на очах у Тесли вбив ним собаку. І, можливо, саме в той момент історія людських винаходів могла піти іншим шляхом, і ми не знали б ані розеток, ані імені Ніколи Тесли. Можливо, й вам його ім'я ще ні про що не каже, – але стривайте! Зараз ви дізнаєтеся про найзагадковішого, найталановитішого винахідника двадцятого століття. Про нього казали так: «Геніїв на землю посилають Небеса, аби ті вико-нували задачі, неможливі для інших. Але Ніколу Теслу Господь послав на Землю надто рано...»

Зараз перемінним струмом користуються всі й усю-ди, тож зрозуміло, кого із цих двох винахідників життя призначило переможцем. Але чи всім відоме ім'я цього довгов'язого юнака з палаючими очима та незвич-ним ім'ям – Нікола Тесла?

Народився наш герой у мальовничій Хорватії, в селі Сміляни, що розкинулося на схилі Велебитських гір. Кажуть, що він з'явився на світ рівно опівночі, коли дев'яте липня переходило у десяте. Сталося це 1856 року, і за вікнами шуміла страшна гроза...

Батьками Ніколи були смілянські селяни – втім, люди не такі вже й прості. Тато, Милутин Тесла, був священиком. Він захоплювався природничими науками і міг багато розповісти синові про навколишній світ. Мама Ніколи Джука була відома на всю околицю своєю працьовитістю та винахідливістю. Джука Мандич сама вдосконалювала свій ткацький верстат, вигадувала хитромудрі штукенції, які допомагали їй у хатньому господарстві. Певно, саме від мами Нікола успадкував звичку вдосконалювати все, на що впаде його погляд.

Джука знала безліч народних пісень та легенд. Багато з них і Нікола пам'ятав аж до смерті, а народні пісні свого краю любив так, що вже живучи в Нью-Йорку, спеціально запрошував музик із рідного Загреба.

Одного вечора маленький Нікола бавився з чорною кішкою, яка жила у них вдома.

Надворі ось-ось мала розпочатися гроза, і повітря аж бриніло від невиразної напруги. Раптом у напівморочу хлопчик побачив, як від його доторків кішка почала іскритися блакитним світлом. Нікола так захопився цим видовищем, що й не помітив, як його батьки, заворожені блакитними вогниками, теж завмерли і спостерігали за дивовижею. Врешті мама першою спохопилася й наказала синові перестати дражнити тварину – вона злякалася, що від блакитних іскор може зайнятися хата.

Нікола попросив батька пояснити йому, що то було за дивовижне явище. Але тато, який зазвичай знав відповіді на всі запитання, цього разу розгубився.

– Мабуть, це якимось пов'язане з електрикою, – невпевнено відповів він синові.

З того часу Нікола намагався розгадати таємницю електрики, яка видалася йому найчарівнішою річчю на світі. Забігаючи наперед, скажемо: таємницю блакитних іскор Нікола вивчав не рік і не два – вісімдесят років свого життя він присвятив дослідженню цього явища!

Маленький Нікола часто гуляв сам у горах. Там було особливо красиво літку, коли над вершинами Велебіту нависали сріблясті грозові хмари, схожі на велетенські вежі. Повітря завмирало перед бурею, і Нікола з нетерпінням чекав, коли почнуть спалахувати

блискавки і гриміти грім. Адже блискавиці – це теж електрика, природна.

Можливо, саме ці спогади про гуркіт грому і тремтіння гір зринули у вже дорослого Тесли, коли він провів один експеримент у Нью-Йорку. Того дня Нікола досліджував пристрій, який породжував особливий вид коливань. Свідки розказува-

ли, що, проходячи повз будинок ученого, можна було чути гудіння, яке дуже швидко переросло у громовий гуркіт. Земля раптом задрижала. Посипалися шибки, з-під землі бризнули фонтани води – це тріскалися водопровідні труби. Врешті почали валитися будинки і вкриватися проламами дороги. Події того дня дотепер відомі як Великий нью-йоркський землетрус. Скептики вважають, що природний катаклізм просто збігся в часі з експериментами Тесли. Однак знайдеться й чимало людей, котрі гадають, що якби Тесла не вимкнув вчасно пристрій, що спричинив коливання, все місто могло би перетворитися на руїну.

Нікола ріс дуже незвичним хлопчиком. Своїм зростом, фізичною силою він помітно випереджував

однолітків. Усі чудувалися, коли бачили, як хирлявий на вигляд, довготілий хлопчина пірнає й на одному диханні перепливає річку, зринаючи на поверхню аж біля протилежного берега. Одного разу Нікола через необережність опинився під плотом, що саме пропливав по ріці, і лише велика сила волі допомогла йому не запанікувати і врятуватися. Він розсунув балки, з яких був скріплений пліт, набрав у груди повітря й, пропливши під плотом, випірнув біля берега.

Але не лише фізичною вправністю відрізнявся Нікола. Коли його батьки переселилися зі Смілян у місто Госпич, хлопчині довелося перейти у нову школу. Деякі учні й учителі неприязно сприйняли новачка – надто вже він виділявся на загальному тлі. Не раз бувало, що Нікола міг вигукнути відповідь на задачу швидше, ніж учитель закінчував читати її умову. Математичні обчислення він проводив у голові з блискавичною швидкістю.

Але з часом однокласники Ніколи переконалися, що новачок – хороший хлопець. Він і грати в ігри вміє, і друг незлецький, і допомогти може. Ось, приміром, така історія.

Нікола найкраще у школі знав фізику і математику, але з якогось часу в нього почали з'являтися двійки з креслення. У чому причина? Адже вдома Нікола креслив і малював цілком непогано.

А причина була ось у чому. У школі в Госпичі існувало правило, згідно з яким учня, що має найгірші результати з креслення та малювання, в кінці року виключать зі школи. Нікола хвилювався за одного хлопчика зі свого класу, який не вмів малювати і якому загрожувало подібне покарання. Нікола подумав, що з його видатними успіхами у математиці й фізиці директор не вижене його, а однокласника буде врятовано.

Шкільна дошка надовго запам'яталася Ніколі... причому в буквальному значенні. Вже у зрілому віці вчений розповідав, що всі потрібні обчислення він уявляє собі записаними на шкільній дошці, і відповідь з'являється на ній миттєво.

А ще у Ніколи була справді надзвичайна пам'ять. Навіть через десятки років він міг назвати точні розміри будь-якої деталі кожного зі своїх винаходів.

Сила волі, яку часом проявляв Тесла, була вражаючою. Як виявилось, волю Нікола проявляв не лише для того, аби годинами сидіти за підручниками, але й у незвичних обставинах... Одного разу хлопчик сильно занедужав. Хвороба була вкрай важкою, і Нікола опинився на межі життя і смерті. Але під час хвороби він читав

одну зі своїх улюблених книжок – «Пригоди Тома Соєра» Марка Твена. Один із епізодів книжки так підняв хворому хлопчикові настрій і бажання жити, що він... вирішив одужати. На здивування батьків та лікарів, за лічені дні від хвороби не залишилося й сліду!

Оповідують про Теслу багато чуток. Деякі з них просто фантастичні. Роз-

казують, приміром, що в дитинстві Нікола мав дар бачити невидиме для інших таємниче світло... Мовляв, хлопчина годинами міг спостерігати за картинами, прихованими від очей звичайних людей. Чи правдиві ці чутки, сказати годі. Однак достовірно відомо, що зір, слух, дотик у Ніколи з дитинства були надчутливими. Наприклад, майбутній винахідник міг бачити найдрібніші предмети на великій відстані, міг вільно рухатись у цілковитій темряві. Тихий сплеск іноді звучав для нього, як гучний грім, а звичайні доторки до предметів були нестерпними і болючими... Це дивне відхилення супроводжувало Ніколу все життя.

Ви, друзі, можете запитати: а коли, власне кажучи, Нікола Тесла став дорослим? Чи закінчилося його дитинство зі вступом до училища чи до університету? А може, аж тоді, коли він назавжди залишив рідну Хорватію, щоб мандрувати спершу Європою, а потім виїхати до Америки?

Чомусь здається, що глибоко в душі Нікола до смерті залишився дитиною. Інакше як би йому могли все життя спадати на гадку сотні чи навіть тисячі неймовірних казкових ідей – точнісінько як у дитинстві? Здається, Тесла дорослішав лише для того, щоб навчитися втілювати казку в життя!

Він першим навчився отримувати енергію від водоспадів, першим винайшов електричний годинник, ба навіть радіо придумав першим – на кілька років раніше від людей, яких вважають «батьками» радіозв'язку – італійця Марконі та росіянина Павлова. Але, здається, на цьому Тесла не хотів зупинятися. Він мріяв навчитися керу-

вати кульовими блискавками. Він посилав сигнали у відкритий космос, адресуючи їх невідомим мешканцям галактичних глибин. Він мріяв зрозуміти, яка сила рухає Сонцем, нашою Галактикою, усім Всесвітом. Та головне – мріяв навчитися використовувати цю енергію. Наскільки йому це вдалося? Дехто вважає, що Тесла спеціально перед своєю смертю знищив деякі свої винаходи – такі, наприклад, як вічне джерело енергії чи «промінь смерті». Мовляв, люди ще не готові давати собі раду з такими могутніми пристроями.

Чи це правда? Не знаємо. Але відомо точно, що до всіх відкриттів і винаходів Теслу привела не лише воля і працелюбність, але й... чорна кішка, яка іскрилася у темряві, коли над гірським містечком у Хорватії гриміла гроза...

Історія людини в історії людства

Нікола Тесла (1856-1943 рр.) – хорватський винахідник і науковець. Народився в селі Сміляни на території колишньої Австро-Угорської імперії (нині Хорватія) у ніч з 9 на 10 липня 1856 року. Навчався у Вищому технічному училищі в місті Грац (Австрія), потім у Празькому університеті. Працював у компанії Едісона – спершу в Парижі, згодом у Вестінгаузі (США).

Автор багатьох відкриттів і винаходів у галузі електротехніки, на які отримав понад 1200 патентів.

За життя спізнав славу геніального винахідника, безкорисливого вченого, дивака і відлюдька. Сім'ї не мав, вирішивши присвятити себе науці.

Врятував життя своєму приятелю, передбачивши катастрофу «Титаніка» і не пустивши того на корабель.

Близьким другом Ніколи Тесли став Марк Твен, роман якого допоміг Теслі одужати під час важкої хвороби в дитинстві.

ПАН ЗАНУДА

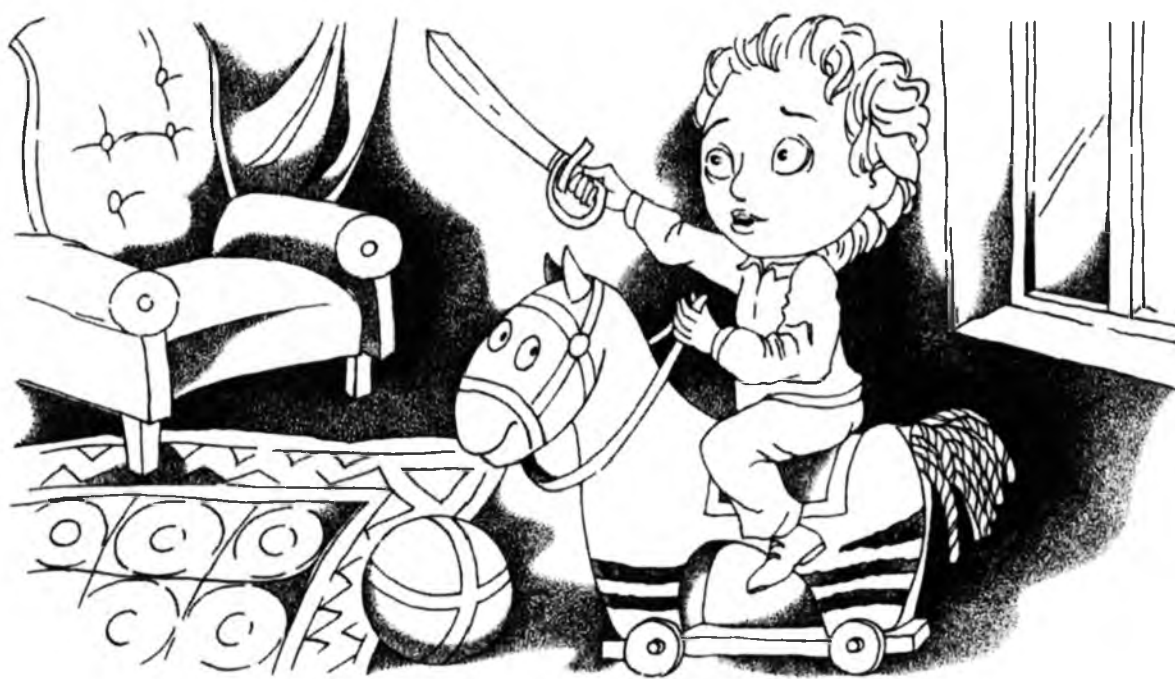

Цей дивовижний хлопчик народився 1879 року в місті Ульме, що у Німеччині. Був початок весни, 14 березня, щойно почали танути сніги...

Немовля народилося з непомірно великою і кутастою головою. Мама Поліна і тато Герман дуже хвилювалися. «З такої голови добра не буде», – зітхали вони.

Хлопчика назвали Альбертом. Він ріс мовчазний і заглиблений у себе, проте, як і всі маленькі хлопчики, залюбки бавився дерев'яними мечами і кониками на коліщатках.

Одного щасливого для їхньої родини дня мама сказала синові: «Альбертику, тепер у тебе з'явилася сестричка. Ти можеш бавитися з нею». Альберт, звиклий

до своїх іграшок, підійшов до немовляти, підозріло глянув на неї й спитав: «А де ж у неї коліщатка?»

Сестричку Альберта назвали Майєю. Пізніше, у дорослому віці, вона багато писала про свого геніального брата. Зокрема, Майя розповідала, що Альберт видавався неймовірно спокійною дитиною, майже позбавленою емоцій. Як це було заведено в заможних сім'ях, до них із сестрою приходила няня, яка вчила дітей грамоти. Вона називала Ейнштейна «паном Занудою». Однак час від часу на нього могли накочуватися хвили такого гніву, що хлопчик весь аж закипав: його обличчя ставало жовтим, а кінчик носа білів од злості. У такому незрозумілому випадку люті Альберт міг наробити шкоди. Якось він так розійшовся, що пожбурих у няню дитячим кріселком! Бідолашна жіночка перелякалася й більше ніколи не приходила до малюків.

Діставалося від Альберта і його сестричці. Часом він нещадно лупасив бідолаху по голові дерев'яними кеглями чи дитячою лопаткою. На щастя, Майя змалку виховала в собі добре почуття гумору й багато років по тому напрочуд тепло згадувала ці моменти «спілкування» з братиком. «Аби бути сестрою генія, потрібно мати міцний череп!» – говорила вона з усмішкою.

Можливо, малий Альберт так нестямно гнівався тому, що не міг виразити словами своїх потреб

і бажань. Мама Поліна хвилювалася за синочка, який до семи років ледве-ледве навчився говорити прості фрази. А батько сприймав усе це спокійно й без паніки. Він, певно, добре розумів сина і знав, що в того – клепка на місці. Тому й подарував Альбертові компас – ще у п'ятилітньому віці. Став би батько дарувати синові компаса у п'ять років, якби мав якусь тривогу стосовно того, що дитина зле розвивається! Авжеж, ні!

Багато років по тому Ейнштейн згадуватиме, як причарував його компас. Йому страшенно кортіло розгадати таємницю приладу: яка невидима сила змушує його стрілку завжди вказувати на північ? Так Альберт

почав думати над тим, як улаштований світ. І хоча зовні він до десяти років залишався показно спокійним і стриманим хлопцем, насправді в ньому кипіла невсипуща цікавість до всього на світі.

Але, як на зло, німецькі традиції виховання були суворими. Порядок і дисципліна понад усе, особливо в навчанні. Тому школу Альберт ненавидів

і не докладав зусиль, аби займатися тим, що йому нецікаве: математика, історія, біологія – до всього цього йому було байдуже. Одначе твори на уроках мови він писав залюбки.

Однокласники ставилися до малого Ейнштейна дещо зверхньо – той відрізнявся тим, що завжди щиро, хоч і простувато, говорив те, що думав і відчував. Його так і називали – «простачок».

Батько «простачка» у шість років віддав сина вчитися грі на скрипці, і хоч у дитинстві малому це не дуже подобалося, впродовж свого життя Ейнштейн часто брав до рук інструмент і навіть час від часу виступав у любительському скрипковому квінтеті.

А що говорив Ейнштейн повільно й невміло, то й у галасних компаніях участі не брав. Більше бавився сам із собою, полюбляв займатися справами, які вимагали глибокої зосередженості, – кажуть, у шість років улюбленою забавкою Альберта було складати будиночок із колоди карт.

Ніхто з учителів не вбачав у Альбертові задатків майбутньої геніальності. Він погано й повільно висловлював свою думку і відверто не дружив із математикою. Хоча... це ще як сказати.

Одного разу вчитель математики запропонував класові непросту задачу про рибалок:

– Троє рибалок наловили риби, та не змогли поділити улову і лягли спати. О першій ночі один рибалка прокинувся і поїхав додому, захопивши третину улову. Коли ділив, одна рибина виявилася зайвою, і він її викинув. О другій ночі прокинувся другий рибалка. Не знаючи, що один із компаньйонів уже поїхав, він теж розділив улов на три частини – і знову одна рибина виявилася зайвою, і він теж викинув її у річку. О третій ночі прокинувся третій рибалка. Він знову розділив улов на три частини, і так само позбувся однієї зайвої рибини, – диктував учитель. – Питання: скільки риби піймали рибалки?

І ось, несподівано для всіх, першим цю задачку розв'язав Альберт. Він одразу ж підвів руку й аж підстрибував за партою: «Я, я, можна, я відповім?»

– Будь ласка, Альберте! – мовив учитель. – То скільки рибин упіймали рибалки?

– Вони впіймали мінус три рибини!

Клас аж зайшовся реготом. Із такого дивного результату в школі могли хіба покепкувати. Але, можливо, саме тоді вперше проявилось незвичайне обдарування Альберта. Дорахувавшись у дитинстві до «мінус трьох рибин», він у двадцять шість років опублікує наукову працю, яка змінить уявлення про фізику всього двадцятого століття!

Ми вже згадували про те, що маленький Ейнштейн дуже повільно вчився розмовляти. Навіть у школі він міг сказати на собаку «гава», а на солодощі «цюця», мов іще зовсім маленьке дитя. Тим паче важко йому було вимовляти на уроках такі фрази, як: «Із цього ми зробимо висновок, що...» або «Зі сказаного випливає...» Але це зовсім не означало, що Альберт не вмів думати. Навпаки! Уже в десятилітньому віці, коли його перевели зі школи в гімназію у Мюнхені, Альберт значно випередив своїх однокласників з математики, перетворившись із об'єкта насмішок на першого учня у класі. Вочевидь, неспроста – адже його тато, Герман Ейнштейн, теж мав непересічні математичні здібності.

Одначе – щодо уповільненої мови Альберта. Коли він із запізненням навчився вживати у розмові такі слова, як «простір» і «час», то зрозумів, що дорослі й самі не надто добре знаються на тому, що ж таке оті «простір» і «час» насправді.

Про природу простору Альберт Ейнштейн мізкував усе дитинство. Недаремно його улюбленою книгою, яку він у гімназії завжди мав при собі, був підручник із геометрії. І Ейнштейн невдовзі дійшов ось якого висновку: якщо вночі, поки ми спимо, увесь космос зменшиться у мільярд разів, на ранок ми цього... зовсім не помітимо. Тому що разом із космосом зменшаться й усі лінійки, метри та сантиметри – а отже, не буде відносно чого встановити зміни!

Якщо увесь Всесвіт збільшується або зменшується одночасно – це неможливо помітити. Ось у цьому й суть знаменитої теорії відносності Ейнштейна.

Чимало дивовиж підмічає ця теорія й щодо часу. Ейнштейн любляв оповідати історію, яку він назвав «парадоксом близнюків». Уявіть собі, що на

Землі живуть двоє братів-близнюків – один мандрівник, а інший любить домашній затишок. Близнюк-мандрівник вирушає у космос на ракеті, що летить зі швидкістю, близькою до швидкості світла (а швидкість світла – 300 тисяч кілометрів за секунду!). Аж тридцять років він літає на цій ракеті, а повернувшись на Землю, виявляє, що його брат... уже пенсіонер! Шістдесят років минуло за цей час на нашій планеті. Коли дорослий Ейнштейн подав свою теорію на розгляд учених, вони сприймали її так само скептично, як свого часу вчитель математики – відповідь про «мінус три риби-ни». Однак згодом численні експерименти підтвердили: Ейнштейн таки не помилився. А як ви гадаєте, чому час для двох братів протікав по-різному?

Ейнштейн вважав, що його єдиний талантизм – це нестримна цікавість. А ще, додамо, вміння мислити про неможливе. Зазвичай лише в дитинстві ми можемо мислити так хоробрі про найнеможливіші речі й уявляти те, що дорослі давно вже уявити не можуть. А ви хочете перевірити, наскільки смілива у вас уява? Пропоную вам кілька неймовірних ситуацій, над якими, я певен, задумувався і сам Ейнштейн, створюючи свою знамениту теорію відносності. Згодом, – можливо, у старших класах, а може, в університеті, – ви будете вивчати ці дивовижі Всесвіту серйозно, ґрунтовно,

а наразі пофантазуймо, як це полюбляв робити маленький дивак Альберт.

Отже, розкажіть, як ви собі уявляєте час. Що воно таке? Спробуйте намалювати його.

Уявіть, що у нас з вами в руках секундоміри, але ви – на Землі, а я – на планеті Ненемі з галактики Кита. Ми одночасно запускаємо наші секундоміри, а за якийсь час звіряємось і з подивом виявляємо, що мій фіксує п'ять хвилин, а ваш – цілих п'ятнадцять. Отже, на наших планетах час тече по-різному! А тепер уявіть, що я вам звідтіля телефоную. Як би звучав мій голос для вас? А ваш – для мене? Чи розуміли б ми одне одного?

І ще – задача «із зірочкою». Усі мешканці планети Хібуба живуть у зворотному часі – з'являються на світ старими, молодшають, стають дітьми і завершують своє життя, народившись. Розкажіть, який мав би вигляд на Землі хлопчик з планети Хібуба? Чи можна було би з ним поговорити і як саме? Намалюйте життя на планеті Хібуба і землянина, який випадково потрапив туди на космічному кораблі...

Історія людини в історії людства

Альберт Ейнштейн (1879–1955 рр.) – один із визначних фізиків двадцятого століття.

Народився в Німеччині. У дитячі роки був звичайною дитиною, децю замкненою та тихою, дуже довго вчився говорити. Здібність до логічного мислення Альберт успадкував від тата, а схильність до музики – від матері.

Ейнштейн був чудовим скрипалем, брав участь у багатьох концертах. У віці п'яти років велике враження на Альберта справив компас, тобто здатність його стрілки завжди показувати на північ. Сформулював теорію відносності, працював також у галузі ядерної фізики і термодинаміки.

У 1905 році – опублікував спеціальну теорію відносності.

У 1915 році – опублікував загальну теорію відносності.

У 1921 році – одержав Нобелівську премію з фізики.

КОРОЛЬ ЖАХІВ СТВЕН КІНГ

Стівен Кінг – це такий дорослий дядько, який дуже любить боятися. Бо якби не любив, не написав би аж півсотні книжок про всілякі страхіття. Адже Стівен Кінг обрав собі дуже незвичну професію – автора романів жаху.

Мені у дитинстві подобалися страшні історії. І навіть коли я виріс, це захоплення не минуло, – хотілося лише, щоб ці історії були великими й довгими. А роман жахів – це якраз і є велика й довга, а головне – моторошна історія. Історія, котру розповів Кінг...

Народився Стівен Кінг у Сполучених Штатах Америки в 1947 році.

1947 рік – то був дивовижний час, про котрий відтак згадуватимуть як про переддень «золотих років». У той час люди ще не побували на Місяці, але вже навчилися скидати з літаків атомні бомби. Тоді ще й не пахло Інтернетом, але вже існували перші комп'ютери, котрі називалися електронно-обчислювальними машинами (скорочено – ЕОМ), і одна така машина могла займати кілька поверхів великого будинку! У 1947 році у США ще існував закон, згідно з яким негри не мали права їздити у тих самих вагонах, що й білі люди, – зате у негрів була така чудова штука як джаз. І саме тоді народився Стівен Едвін Кінг, якого друзі називають Стівом, сусіди – містером Кінгом, а літературні критики –

Королем жахів. І прізвище його виявилось справді пророчим – адже «кінг» із англійської перекладається як «король».

Коли Стівові виповнилося два роки, він уявляв себе силачем із цирку, одягненим у тигрячу шкуру. Якось хлопець знайшов у гаражі своєї тітки шлакоблок і примудрився пронести його через весь гараж. При цьому він уявляв, як публіка в цирку затамувала подих, а хтось із залу слабким голосом шепотів: «Неймовірно! Адже йому тільки два роки!» Однак все закінчилося не так добре, як уявлялося, – адже в тому шлакоблоці звели собі гніздо оси, і одна з них, розгнівавшись через таке непрошене пересування її домівки, вжала Стіва у вухо. Але це було не найгірше – гірше було те, що шлакоблок при цьому гепнувся хлопчикові на ногу! Стівова тітка згадувала відтак, що малий вив, як пожежна сирена...

Як це вплинуло на майбутнього письменника, залишається хіба гадати, однак уяві хлопця ні оса, ні

шлакоблок точно не завадили – з роками вона ставала все бурхливішою. Розвитку фантазії сприяв брат Стіва Девід. Він був старший на два роки, і в його голові завжди вирували захоплюючі ідеї. Одного разу Девід запропонував Стіву змайструвати «Супер-пупер-магніт Девіда» – намотати дрот на металевий стрижень, а кінці того дроту захвати в

розетку. Годі й казати, чим це може закінчитися для вас, якщо ви спробуєте повторити цей небезпечний експеримент! Перелякані батьки, міліція, лікарня... морг?! Для Стіва і Дейва все, на щастя, обмежилось вибухом електрощитка, розташованого в будинку навпроти. Приїхала поліція, потім пожежні. А двоє малюків спостерігали за всім цим із вікон своєї квартири і страшенно боялися, що зараз їх заберуть у в'язницю...

Стів ріс без батька. Свого тата він практично не пам'ятав. Знав про нього лише те, що одного дня цей чоловік вийшов по хліб і більше не повернувся.

Зате у Кінґа була любляча мати – весела, добра і трішечки... навіжена. Згодом вона не раз з'явиться під різними іменами у дорослих романах письменника.

Зрозуміло, що мамі самій важко було виховувати двох розбишак, які тільки й шукають, що б могло протиснутися в розетку, а ще краще вибухнути. Тому часом вона залишала синів пожити у родичів – численних тіток і дядьків, що мешкали в найрізноманітніших закутках США. Тому в дитинстві Стів об'їздив мало не всю Америку.

До речі, про брата. Братик у Стіва був ще той! Девід Кінґ знав дуже багато і був, як на свій вік, аж занадто розумним. Приміром, у десять років хлопець уже знав, як зробити дамбу на потічку, а головне – він справді зробив її! Разом зі своїм братиком Стівом, звичайно. Щоправда, при цьому хлопці затопили піввулиці, повз яку тік струмок, – зате ж як було весело!

А ще Дейв навчився у домашніх умовах друкувати газету. Вона звалася «Гірчичник Дейва» і розповідала про те, хто із знайомих, скажімо, зламав руку; котрі сусіди їздили на вихідні до родичів; який із себе новий священник... Відгадайте, хто в «Гірчичнику Дейва» був літературним редактором?

Слід сказати, що Девід став прототипом такого собі Бау-Вау Форноя з оповідання Кінґа «Кінець усього паскудства». В цьому оповіданні геніальний братик головного героя віднаходить десь в американській провінції

джерело, вода з якого робить людину незвичайно миролюбною й неагресивною. Бау-Вау разом із гуртом однодумців вирішує заладувати у вулкан, що ось-ось повинен вибухнути, гігантську порцію «миролюбної водички», щоб уся планета відчула на собі її дію. Геніальна задумка вдається, і всі люди на світі вмить забувають, що таке ненависть і насильство. Але при цьому... перетворюються на недоумків!

У дитинстві ніщо не заворожувало Стіва так, як фантастичні оповідання й містичні комікси та журнали. Один із таких журналів звався «Ріплі», і Стів був його відданим читачем. Зі сторінок цього видання кожен школяр міг почерпнути масу неймовірних фактів. Наприклад, там писали про те, нібито всередині тенісних м'ячиків отруйний газ, і тому їх не можна розрізати. Або що потяг можна пустити під укіс, якщо покласти на рейку п'ятицентову монету. Або про чолов'ягу з порожнім черепом, який міг устроїти собі в голову запалену свічку, і світло було йому з вух і ніздрів... Такі речі викликали у Стіва захоплення

й натхнення. Можливо, саме журнал «Ріплі» надихнув відтак дорослого вже Кінга на те, щоб написати оповідання про палець, який вистромлюється зі стічного отвору умивальника... Або про іграшкові зуби, які допомагають хлопцеві врятуватися від бандита, загризаючи того на смерть... Або про фотоапарат, який фіксував картини іншого виміру...

Навіть дужче, ніж фантастичні журнали, десяти-одинадцятилітній Стів любляв ходити в кіно. Телевізори тоді були ще чорно-білими, з маленькими пукатими екранами – та й ті далеко не в кожній родині. Натомість у кінотеатр міг піти будь-який хлопчак, у кишені якого знайдеться двадцять центів. «Піти в кіно у 1958-ому – це було щось особливе й чарівне!» – з любов'ю згадує Стів ті часи. Найулюбленіший час, коли він і його друзі ходили в кінотеатр, – суботній ранок. Спершу вони дивилися сеанс мультиків (хоча клялися одне одному, що вже вирости з цього віку). А після мультиків було власне те, на що чекали всі хлопчаки – кіно! Найбільше Стіву подобалися фільми про... А втім, робіть висновки самі, про що були ці фільми: «Дитя ночі – Носферату», «Вампір», «Дракула», «Повернення Дракули», «Білий зомбі», «Будинок із привидами», «Червпереможець», «Годзілла», «Франкенштейн», «Мумія», «Повзуче око», «Крапля», «Син перевертня»...

Персонажі Кінгових творів – часто діти або підлітки – в таких випадках казали просто: «Вау!»

Одного разу Стівова мама помітила, що малий (йому було тоді шість чи сім років) переписує книжку коміксів, створюючи власне оповідання. Їй було цікаво і весело читати синові історії. Стів кумедно плував значення слів і міг написати, що «ферма була розпущена» замість «запущена»). Але мама була певна, що Стів може писати краще – коли буде робити це сам. І так Стів почав вигадувати власні історії. Про що вони були, можна здогадатися з фільмів, які любляв Стів. Його перше опубліковане оповідання називалося «У напівсвіті жаху», але оригінальна авторська назва звучала так: «Я – малолітній розкрадач могил»...

А ще важливу роль для дитини, чий одинадцять років припали на кінець п'ятдесятих у США, відігравав, звісно, рок-н-рол. Це ж бо не просто музика – це дика, вибухова енергія, від якої шаленів світ. Від його звуків хотілося стрибати, танцювати, верещати з радощів і казитися від щастя. І Стів божеволів разом зі всіма.

Пізніше, коли рок-н-рольний бум потроху вщух, Стів згадував своє дитинство і неодмінно – відомих рок-н-рольних музикантів, які були його кумирами: нав'язаний горлодер Чак Беррі, Маленький Річард, який барабанив по клавішах фортепіано п'ятками, лежачи на його кришці, фантастичний Елвіс, за яким мліли всі дівчата... Дорослий і вже знаменитий Стівен і далі захоплювався рок-музикою. Розбагатівши, він навіть викупив невелику місцеву радіостанцію і транслював у її ефірі виключно рок!

Стівен Кінґ дуже любить своє дитинство і часто звертається до нього у своїх творах. У романі «Воно» він описує компанію дітей, які живуть у 1958 році в провінційному американському місті. Діти, що знайомляться між собою майже містичним чином, дізнаються, що вбивця, котрий ґрасує в їхньому містечку, насправді є древньою і злою потойбічною силою, яка мешкає глибоко під містом, у смердючій каналізації. Ця сила – діти називають її ВОНО – набуває образу кровожерного клоуна, школяра-перевертня, гігантської п'явки, повзучого ока, а то й узагалі чогось немислимо жахливого. ВОНО вбило молодшого брата одного з героїв, і діти вирішують спуститися в лігво потвори й знищити її раз і назавжди. Але, попри моторошний сюжет, ці діти займаються речами, якими залюбки бавляться діти в цілому світі: будують дамби на річках,

влаштовують секретні штаби, ходять у кіно, слухають рок-н-рол, дружать і закохуються. А разом із тим – утікають на велосипедах від перевертнів, ведуть небезпечні війни з місцевими хуліганями і думають про те, як знищити безсмертне чудовисько... 1958-й – це рік, коли Стівові було 11. У цьому романі описано все, що Кінґ так любляв у дитинстві.

Загалом, у романах Стівена Кінґа діти часто відіграють важливі ролі. Саме вони можуть бачити монстрів. Саме вони мусять протистояти страхам, коли поруч немає батьків чи інших дорослих... А навіть коли дорослі є, то чомусь вони вперто відмовляються вірити, що у шафі справді ховається потвора...

Одинадцятилітній Марк із роману «Доля Єрусалиму» сам протистоїть вампірові, який приходить щоночі до його вікна. Маленький Денні з роману «Сяйво» володіє здатністю бачити потойбічне. Лише він знає, що у велетенському порожньому готелі, де його батьки залишилися на зиму, мешкає голодне Зло... Марті, хлопчик-інвалід, який пересувається у візку,

довідується, що місцевий священик – перевертень, а сам він – можливо, наступна його жертва... Діти і смертельна небезпека – це одна з основних тем романів Короля жахів.

І його нібито малі й беззахисні герої завжди перемагають! І часто з небезпечних ситуацій їх рятують якраз не батьки, не дорослі, а дитяча відчайдушна хоробрість і віра в те, що світло сильніше за темряву. Так, хоча Кінга й називають Королем жахів, а ворота його будинку прикрашені кованими кажанами та павутиною, – насправді його романи завжди закінчуються перемогою над усім нечистим, злим і темним.

Дехто вважає, ніби Кінг обрав такий химерний напрям писання через те, що одного разу на очах десятилітнього Стіва поїзд переїхав його друга. Сам письменник цей зв'язок заперечує. Однак цікаво, що всі його одинадцятилітні герої до кінця роману обов'язково... стають дорослими. Ні, їм не додається років – просто вони відчують, що, перемігши монстра, й самі змінилися, що їхнє дитинство на цьому завершилося. Як, можливо, з тим страшним випадком і завершилося дитинство Стіва...

Але дорослі тим і відрізняються від дітей, що в них є СПОГАДИ. І Стівен Кінг часто повертається у спогади про дитинство. У ті часи, коли телевізори були чорнобілі, та й то не у всіх. Коли люди ще не побували на

Місяці, а комп'ютери були завбільшки з кількаповерховий будинок. Коли з кожного радіоприймача лунав шалений рок-н-рол...

Історія людини в історії людства

Стівен Кінг – знаменитий американський письменник, «король жахів».

Народився 21 вересня 1947 року в штаті Мен. Писати почав у сім років, після того як виявив у будинку своєї тітки скриню, повну книг, написаних у жанрі фантастики і жахів.

Перший гонорар у тридцять п'ять доларів Кінг одержав за оповідання «Скляна підлога».

У 1992 році написав сценарій для фільму «Лунатики». Разом зі своїм сином Кінг зіграв роль у фільмі «Калейдоскоп жахів» за власним сценарієм.

Чимало робіт Стівена Кінга було екранізовано. Серед них – «Керрі», «Мертва зона», «Сяйво». Нещодавно письменник випустив нову книгу під назвою «Блейз».

ЗМІСТ

ВСТУП 4

ДВА ГОГОЛІ:

МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ І МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ
(дитинство Миколи Гоголя). 7

МАРК ТВЕН – ГЛИБИНА ДОСТАТНЯ!

(дитинство Марка Твена) 21

НАЙКРАЩИЙ ДРУГ БЛИСКАВОК, або

ЗАГАДКИ НІКОЛИ ТЕСЛИ

(дитинство Ніколи Тесли) 33

ПАН ЗАНУДА

(дитинство Альберта Ейнштейна) 47

КОРОЛЬ ЖАХІВ СТВЕН КІНГ

(дитинство Стівена Кінґа) 59

Видатний французький письменник
Антуан де Сент-Екзюпері стверджував,
що «всі ми родом з дитинства».

Наші дорослі досягнення ґрунтуються
на дитячих спогадах та мріях. Ті, кому пощастило
вчасно виявити свій талант, щасливі та відомі
всьому світові. Історії геніального дитинства
із серії «Життя видатних дітей» допоможуть
вам і вашій дитині виявити саме той
неповторний талант, що зробить
вас батьками видатної особистості.

*Scan by Tetyanka_*

g12

Любка Дереш про...